

על הסוג אחילוף בישראל

Biarum Schott.

יעקב כח*

הסוג אחילוף נמנה על משפחת הלופיים (Araceae). הוא כולל 11 מינים שתפוצתם בעיקרה ים-תיכונית, ארבעה מהם גדלים בישראל. כולם גיאופיטים בעלי פקעת רב-שנתית. הסוג נבדל בנקל מיתר סוגי הלופיים בישראל במבנה טרפי העלים דמויי האיזמל או סרגל מוארך. עם כל דרגות המעבר ביניהם. רב צורתיות זאת, בנוסף לעובדה שרוב המינים פורחים בטרם הגיחו העלים - מקשה בזיהויים.

כדומה ללופיים אחרים, אחת התכונות המייחדות את מיני האחילוף היא מבנה התפרחת שהפכה למלכודת משוכללת לחרקים המאביקים. ציר התפרחת (שזרה) עטוף וסגור בתוך עלה מעטפת גדול (מתחל). עלה המעטפת מתחלק לשני חלקים: החלק התחתון העוטף את השזרה, מאוחה פחות או יותר בשוליו ומהווה את ה"כד". החלק העליון פרוש לרווחה ומהווה את המפרש. גם השזרה מחולקת לשני חלקים: החלק התחתון החבוי בתוך כד נושא פרחים חד-מיניים, נקבילים סמוך לבסיס וזכריים למעלה. בין שני מיני הפרחים נושא הציר פרחים מנוונים, בצורת זיפים. במבנה הפרחים חל ניוון חזק. העטיף חסר לחלוטין. הפרח הנקבי בנוי שחליל (עלה שחלה) יחיד המסתיים בעמוד עלי קצר שבקצהו הצלקת. הפרחים הזכריים מורכבים מ-1-3 אבקנים. האבקה נשפכת דרך סדק או פתחים בראש המאבק.

הפרחים המנוונים, דמויי הזיפים, המצויים על השזרה בקטע העקר שבין הפרחים הנקביים והזכריים וכן מבנה הכד, מהווים סימנים מורפולוגיים נוחים להגדרת המינים. ראה ציורים בעמודים 46 ו-47.

* יעקב כח הוא אסיסטנט במחלקה לבוטניקה באוניברסיטת תל-אביב

B. olivieri Blume. זעיר .א.

הכד האליפטואידי דמוי השק טמון ברובו בקרקע ומאוחה לכל אורכו. המפרש דמוי עלה צר וירוק, נטוי מעל פתח הכד הצר. הזיפים קצרים מאוד, בודדים או חסרים לחלוטין. העלה של הצמח הבוגר דמוי סרגל מאורך ושפתו גלובית. הפריחה לאחר לבלוב העלים בחודשים דצמבר-פברואר. סיני, חולות ימית, צפון הנגב - מישור ימין. מדבר יהודה - כביש ירושלים - יריחו.

B. angustatum (Hook. F.) N.E. Brown. צר עלים .א.

הכד דמוי הצינור המוארך טמון ברובו בקרקע ומאוחה לכל אורכו. הזיפים מועטים ופזורים במרבית הקטע העקר. הזיפים קצרים, התחתונים ארוכים יותר ומגיעים לדופן הכד.

הפריחה בספטמבר-נובמבר.

ה ון - על כורכר. בנימינה, מעגן מיכאל, בית חנניה, תל-אביב.

עמק יזרעאל - גן השלושה

שפלה - נחשונים

נגב צפוני - נחל צין.

B. bovei Blume. קטן .א.

הכד דמוי כדור. הדופן מאוחה רק בחלקה הבסיסי. הזיפים פזורים במחצית התחתונה של הקטע העקר. הזיפים הולכים וקצרים בהדרגה כלפי מעלה. רק הזיפים הארוכים מגיעים לדופן הכד. הזיפים עבים בבסיסיהם ודקים בקצותיהם.

הפריחה באזורים הנמוכים בחודשים אוקטובר - נובמבר.

בגליל העליון ובגולן היא מאחרת לחודשים: נובמבר-דצמבר, לעתים יחד עם לבלוב העלים.

הצמח נפוץ - גולן, גליל עליון, גליל תחתון, עמק עכו, כרמל, גלבוע, עמק יזרעאל.

B. Pyrami (Schott) Engler הגליל .א.

הכד דמוי כדור. הדופן מאוחה רק בחלקה הבסיסי. הזיפים צפופים ומרוכזים בשליש התחתון של הקטע העקר. הזיפים דקים וארוכים מאוד. כולם מגיעים לקיר הכד ומכופפים כלפי מעלה. בפריחה באוקטובר-נובמבר.

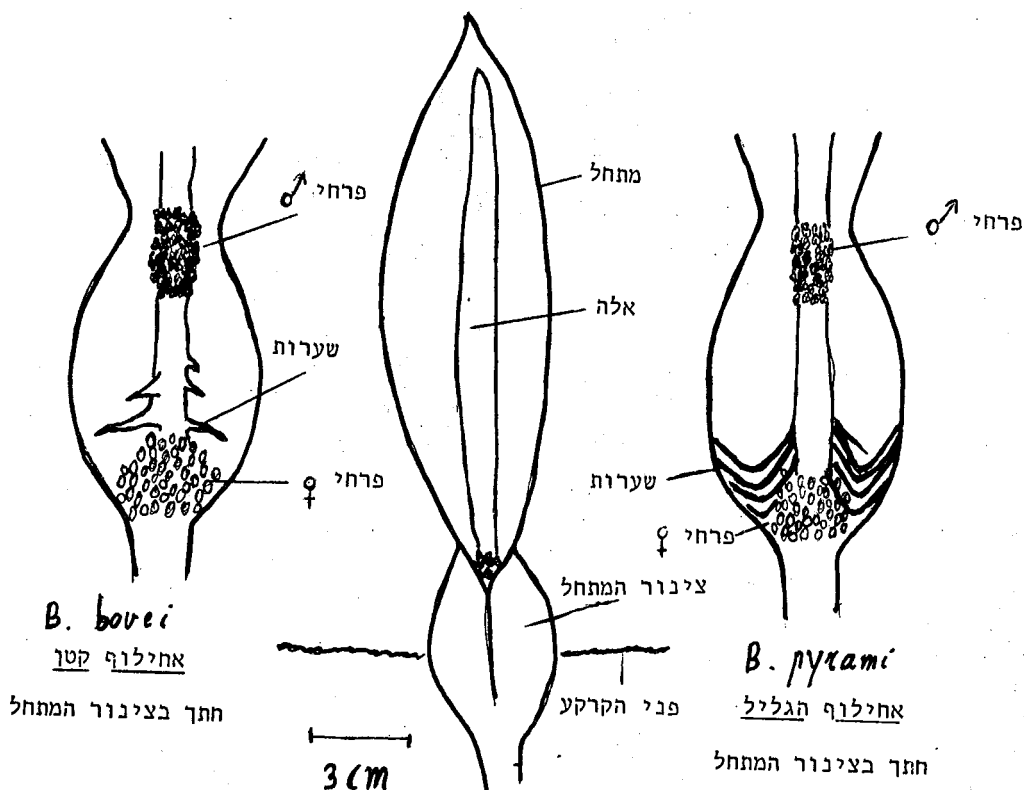
גליל עליון - הר מירון.

בהגדרת המינים יש להעזר במבנה השזרה באזור המכוסה במתחל וכן במידת האיחוד של דופן הכד. יש לפרוש את התפרחת לייבוש בצורה מתאימה מבלי לפגוע בסימני ההגדרה.

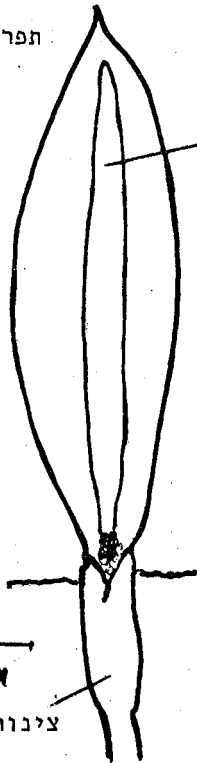
זה יעשה על-ידי חיתוך הכד לכל אורכו, ליד תפר הכד ופרישת התפרחת (בעזרת חתך נוסף בבסיס הכד מלפנים). תוך הקפדה על חשיפת השזרה והזיפים. הכותב מתעניין בביו-אקולוגיה של פריחה והאבקה של לופיים בישראל. המידע הניתן כאן הוא ראשוני בלבד. מידע והערות יתקבלו בתודה לפי הכתובת: יעקב כח, המחלקה לבוטניקה, אוניברסיטת תל-אביב רמת אביב, 61390.

ספרות

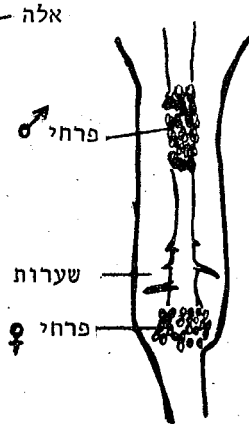
Engler, A. 1920. Das Pflanzenreich. Band Araceae-Aroideae.
Heft 73. Neudruck (1957). Engelmann. Weinheim/ Bergstr.

תפרחת שלמה

חתך בצינור המתחל

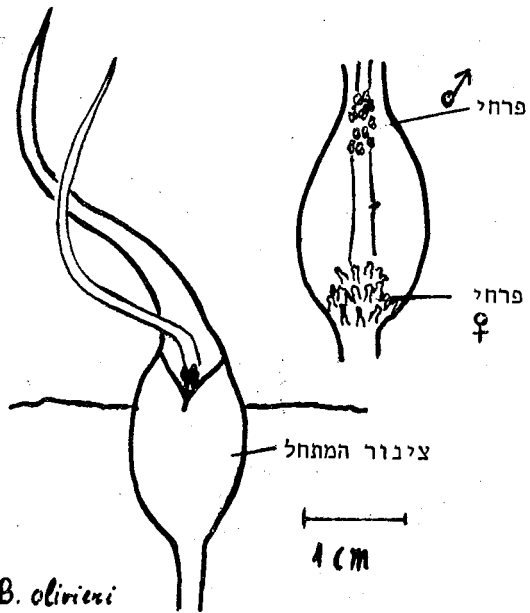

B. angustatum

אחילוף צר-עלים

3 CM

צינור המתחל

B. olivieri

אחילוף זעיר

4 CM